

el kell ismernünk néhány szerencsés kísérletét is. Ilyen például a *Sárány* folytatólagos közlésének és a kötetben megjelent formájának egymás mellé állítása, a kötetek összeállításainak vizsgálatai stb.

A tehertételek közé tartozik viszont bizonyos általánosítások, aforisztikus megállapítások, szólamok használata. „Minden írói tett leszámolás”; „A *Dózsa György* e második halála része volt Móricz Zsigmond egyéni halálának.„ Irodalmi vonatkozások sablonoszerű megállapításai közül: „akarni már romantika”, vagy amiket a 34. lapon a naturalista íróról mond, csak félig igaz. „Különben is, első regényt nem írnak folytatásban” — írja egy másik helyen, s ezek a kijelentések a nem szakember magabiztoságának jelei.

Móricz Miklós könyve Nagy Péter monográfiája, Vargha Kálmán sikeres kutatásai, Czine Mihály széles alapú munkája után már nem hoz sok újat, s még az is előfordul, hogy adatait is kétségbe lehet vonni, mint Czine Mihály teszi könyvének 569. lapján *A választott regények* 4. jegyzetpontjában. Annyi bizonyos, hogy az előbbi műekkel összevetve, Móricz Miklós könyve sok tekintetben alulmaradna, mégsem mondhatjuk, hogy nem hasznos, mert sok olyan részlet-problémára irányítja rá a figyelmet, amelynek hiányában nem lehet teljes egy írói portré, és Móricz Zsigmondról nekünk mindent tudnunk kell, mert vele legnagyobbjaink között van, a ritkán visszatérő monumentális alkotók között.

Gergely Gergely

DANTE A KÖZÉPKOR ÉS A RENAISSANCE KÖZÖTT

Emlékkönyv Dante születésének 700. évfordulójára. Szerkesztette: Kardos Tibor. Írták: Bán Imre, Baranyi Ferenc, Vittore Branca, Chiapelli Fredi, Gáldi László, Kardos Tibor, Koltay-Kastner Jenő, Giorgio Padoan, Giuseppe Petronio, Rába György, Rajnai László, Rózsa Zoltán, Sallay Géza, Szabó Mihály, Szauder József. Bp. 1966. Akadémiai K. 669 l.

Magyarországon, „... hol az osztrák partoktól elvált Duna vize csobban — che 'l Danubio riga poi che le ripe tedesche abbadona” (*Paradiso*, VIII. 65—66.) Dante a romantika kibontakozása óta eleven hatóereje az irodalmi köztudatnak. Magyar szövegben már Mohács előtt leírják nevét, s ismerik azután is, Döbrentei 1866-ban kezdi fordítani, és a XIX. század közepére valószínű könyvsiker, Császár Ferenc *Vita nuova*-fordítása 1854-ben két kiadásban is (!) megjelenik, és 110 év múlva Dante ismét kelendő: az 1962-es magyar Dante-összes kétszer fogy el tízezeren felüli példányszámban! Idáig eljutni: olvasott íróvá tenni a világirodalom egyik legmélyebb, legnehezebben befogadható géniuszát, csak nemzedékeknek Babits átültetésével koronázott fordítói erőfeszítései, az értelmező filológia (Kaposi), a szuggesztív esszé (Péterffy) és a történeti megalapozottságú, nemzetközi színvonalra emelkedett marxista megközelítések (Kardos Tibor, Sallay Géza) nagy teljesítményei nyomán volt lehetséges.

A Dante-emlékkönyv tudománytörténeti fontossága a hazai „fortuna di Dante” eme csúcspontjának felvillantásával nő meg igazán: a magyar tudós Dante-kultusz minden eddigi termékénél értékesebb dokumentum fekszik előttünk, jó másfél század szintézist érlelő, tudatos Dante-ébredésnek betetőzése. De más szempontból is egyedülállóan értékes ez a kiadvány. Nincs még egy

világirodalmi óriás, aki nyelvünkön ilyen sokoldalú és magasszintű, összefogott méltatást kapott volna valaha is! Shakespeare — akinek érdemi utóélete alig kezdődik valamivel előbb irodalmunkban, mint Dantéé — vagy Goethe csillaga korántsem húzta át ilyen fényességgel a magyar tudomány egén. Az okok felsorolása — gazdag reneszánsz korszakunk léte, a magyar—olasz kapcsolatok, a kutatás erős pozitívista és szellemtörténeti hagyománya, marxista megújulása — nem feladatunk itt, elégedjünk meg a magyar italianisztika köztudott színvonalának felemlítésével.

Futólagos szemlénk során az Emlékkönyvhöz e folyóirat hasábjain természetesen mégsem italianisztikai szempontok alapján közelítünk. Mint kompozíciós egységet vizsgáljuk, s néhány magyar irodalomtörténeti vonatkozását emeljük ki. Kardos Tibor kiváló szerkesztői munkát végzett. A kötet biztosan nyugszik a *Dante életművének történelmi helyzete* c. első rész tanulmányain, azon a koncepción, amit a nyitó dolgozatok — Kardosé, Rózsa Zoltáné, s különösen Sallay Gézáé (*Világszemlélet és ábrázolás összefüggése a Szinjátekban*) — munkáltak ki sokoldalúan. E fejezetből Bán Imre rendkívül eruditív filológiai tanulmánya (*Dante és a joachizmus*) a kérdés hazai vonatkozásait sem mellőzi (228—229.), s fölöttébb meglepő, mennyi bizonyított-nak látszó új művészettörténeti eredményt

tartalmaz Rajnai László *Dante arca* című, nagy beleérző és stílári erővel megírt dolgozata. A *Szemponok a Színjáték tartalmi formai elemzéséhez* c. középső fejezet legértékesebb tanulmánya Gáldi László tollából való. (*A Pokol XVII. énekének stilsztikai méltatása*). Baranyi Ferenc lelkes vizsgálódásai egyben az elemző Dante-élményének friss hevességét dokumentálják. Dús magyar vonatkozásokat az Emlékkönyv harmadik része kínál, ahol Szabó Mihály elsőnek értekezik kimerítő alaposággal Serravalle latin Dantéjéről, bizonyítván verses voltát, és kiemelve a kommentárok időálló megállapításait. Szauder József, a Döbrentei-fordítás felfedezője *Dante a XIX. század magyar irodalmában* címmel a kötet legterjedelmesebb tanulmányának szerzőjeként szerepel itt. Dolgozata „belső történetét kívánja megrajzolni a XIX. századi magyar irodalom Dante-kultuszának és főként a fordításoknak, az eszme-izlés-, és stílus-történet ezen a téren mellőzött módszerével”. E szemlélet és metódus tekintetében egyaránt újszerű tanulmány ugyanúgy nélkülözhetetlen a korszak általános kérdéseivel foglalkozó kutatók számára is, miként nem mellőzhető Rába György megbővített szép írása, a *Két költő: Dante és Babits*. Az Emlékkönyvet tartalmilag, formailag pontosan lezáró dolgozat szerzője ismét a szerkesztő. A *Dante-kép változásai Babits óta* nem csak összefoglalás: vallomás és program is egyszerre, kimondatlanul is új, magasabb szintű feladatokat kijelöl. Ezek közül három elvégzését tartanánk fontosnak. Először a teljes Dante minél gazdagabb, tudományos szintű új kommentárral való megjelentetését. Ennek alapjait Kardos Tibor már megvetette, s szükségességéért legutóbb a Tiszatájban emelt szót Bán Imre, akinek tervei közt tudomásunk szerint egy Dante-monográfia megírása szerepel. E régen várt első komoly monográfián túl feltétlenül szükség lenne Kaposi József *Dante Magyarországon* című, több mint fél évszázada megjelent könyvének revideálására és folytatására is. Szauder József íme „újraírta” egy fejezetét, s új rendbe állottak már azok az adatok is, amelyek 1521 és 1664 között említik Dantét. (Egy ilyen tanulmánynak az Emlék-

könyvből való hiányát Angyal Endre panasolta fel a Jelenkorba írt kritikájában.) Ezekhez azóta még újabb járult. Szepsi Csombor-kiadásunk 574. lapján említjük, s Koltay-Kastner Jenő is felfigyelt rá (ItK 1966-220.), hogy Balassi Csák *Borbála nevére szerzett énekében* az ún. égő fa-hasonlat („Az fiatal fához vagyok már hasonló, ki még nyers és zöldellik, / Ki az tűzben lévén egyfelől nedvesül s másfelől égetetik.”) Dantével (*Inferno*, XIII. 40–42.) hozható kapcsolatba. Balassi ismerhette Dantét (de nem a Ferenci Zoltán-féle koncepció alapján, amit az Emlékkönyv a 647. lapon plauzibilisnek fogad el; ezt Waldapfel József lényegében már rég cáfolta); ismerhette legalább szerelmi költészetét. Ha a mondott helyen esetleg valóban Dantéből merít — s nem későbbi vulgarizátoraitól, ami valószínűbb —, akkor sem kizárólagosan az *Inferno*-ból, hisz Dantének verseiben is találunk kedvelt, hasonló, képet. Némileg ilyen az *I'ho veduto già* (Láttam már fát, melynek tövét lemetszék ...) indítása, az *Al poco giorno* (Sok kurta nap és nagykaréjú árnyék ...) pedig még egyezőbb sorokat kínál: „Am előbb hív vissza folyót a dombor / hogysem e látv ágacska szenge zöldje / tűzre lobbana ... (Weöres Sándor ford.)

Végezetül a meglepően sok sajtóhibán túl két hiányosságot tennék szövé. A névmutató elmaradását és az illusztrációk szegényességét. Dante-kiadványaink másfél évtizede szinte ugyanazon illusztrációkkal dolgoznak, s a frissítés itt különösen elkelt volna, hisz egy remek ikonográfiai tanulmányt is közöl az Emlékkönyv. Szólnunk kell még arról, hogy kiváló olasz dantisták is szerepelnek a kötetben. Ez remélhetőleg biztosítéka lesz annak, hogy az itáliai tudományos közvélemény is tudomást szerez róla. Nem úgy, mint az 1950–1964 közötti Dantepublikációk Enzo Esposito — Aldo Vallone szerkesztette, 1965-ben Rómában megjelent nagy annotált bibliográfiája (*Gli studi Danteschi dal 1950 al 1964*), amelyik pl. sem a Filológiai Közlöny, sem az Acta Litteraria, sem a Renaissance Tanulmányok publikációit nem ismeri! Vajon miért nem?

Kovács Sándor Iván

*

Székesfehérvár évszázadai. 1. Az államalapítás kora. Szerkesztette: Kralovánszky Alán. Székesfehérvár, 1967. Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága. 164 l. (István király múzeum közleményei. A sorozat 13. sz.)

Szép kiállítású sorozatot indított el a Fejér megyei múzeumok igazgatósága Fitz Jenő szerkesztésében. Örömmel üdvözljük

az első kötetet, amelyben fehérvári kutatók a tárgyalt kor egyes részterületeinek más magyar szakértőivel fogtak össze, hogy egy-egy tanulmányban hozzájáruljanak Székesfehérvár múltjának, problémáinak felderítéséhez. Éppen ez az első kötet bizonyítja, mennyire nem csak lokális jellegű kérdésekről van szó; hiszen az államalapítás korában Székesfehérvárnak az egész országra nézve kiemel-